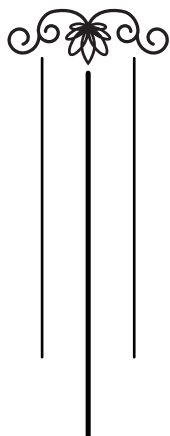

במדבר

התנאים האולטימטיביים לקבלת התורה

א. פרשת במדבר לפני חג מתן תורה • ב. דע את מקומך – ואל תדחף את חברך • ג. לימוד תורה במקום שליבו חפץ • ד. מעלתם של ימי ההכנה למתן תורה • ה. התגברות עסק התורה והרחקת העצלות • ו. מידת הענווה • ז. לימוד באחדות • ח. תפילה על התורה ומעלת התהילים • ט. סיכום

א. פרשת במדבר לפני חג מתן תורה

את פרשתנו, פרשת במדבר, קוראים בדרך כלל סמוך לחג השבועות, וביחס לסמיכות זו כתב הטור: "מנו ועצורו... ולעולם פרשת וידבר, שהיא תחלת הספר, קודם עצרת" (אורח חיים, הלכות ראש חודש, סימן תכח). דברי הטור מפתיעים במקצת, שכן בגמרא מפורש לכאורה אחרת:

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה – קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? – אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן (מגילה לא, ע"ב).

לפי הגמרא, עזרא תיקן שאת פרשת בחוקותי יקראו סמוך לחג השבועות, ואת פרשת כי תבוא – סמוך לראש השנה. זאת מתוך הרצון לסמוך את הקללות שבפרשת בחוקותי ופרשת כי תבוא לשני החגים. לפי הגמרא, יש בכך סימן טוב, בבחינת "תכלה שנה וקללותיה". ולפי הסבר הגמרא, גם חג השבועות הוא ראש השנה, שכן, כפי שלמדנו במסכת ראש השנה (א, ב), בארבעה פרקים העולם נידון, ואחד מהם הוא חג השבועות – שבו נידונים על פירות האילן.

אכן, כפי שאומרים בעלי התוספות, בפועל יש הפסקה של שבת אחת בין פרשת כי תבוא לראש השנה, וכן בין פרשת בחוקותי לשבועות, כך שפרשת במדבר היא הפרשה שנקראת קודם שבועות, ולא פרשת בחוקותי, והם מבארים את הסיבה לדבר:

לכך נראה לי הטעם שאנו מחלקים אותן, לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ראש השנה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, שלא להסמיך הקללות לראש השנה, ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת, כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת (תוספות מגילה לא, ע"ב, ד"ה משה).

כלומר, מצד אחד, אנחנו רוצים לעשות סימן טוב של "תכלה שנה וקללותיה" לפני שבועות, שגם הוא ראש שנה מצד פירות האילן, אך מצד שני, אנחנו מעוניינים ליצור הפרדה בין הקללות לחג עצמו, כדי שלא תהיה סמיכות גדולה מידי ביניהם. לכן מסמיכים את הקללות של פרשת בחוקותי לשבועות, אך מותירים ביניהם שבת אחת של הפרדה, וכך לעולם פרשת במדבר היא הפרשה ש"קודם עצרת", כפי שכתב הטור.

השל"ה הקדוש ורבי צדוק הכהן מלובלין לימדו שיש קשר פנימי בין המועד ובין הפרשה שנקראת בשבת שקודמת לו. לאור דברים אלו, עלינו לברר את הקשר שבין פרשת במדבר ובין חג השבועות. לפי התוספות אין לחפש קשר ענייני בין פרשת במדבר ובין חג השבועות, שהרי כל עניינה של פרשה זו הוא רק להפריד בין בחוקותי והחג, אולם מהמדרש ניתן ללמוד על הקשר הפנימי שבין פרשת במדבר ובין מתן תורה:

דבר אחר: "הִבְיָאֲנִי אֶל בֵּית הַיְיִן" (שיר השירים ב, ד) – בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים, שנאמר: "רָכַב אֶל־לְהִים רַבְתִּים: אֶלְפֵי שְׁנָאֵן" (תהילים סח, יח), והיו כולם עשויים דגלים דגלים, שנאמר: "דָּגוּל מִרְכָּבָה" (שיר השירים ה, י). כיון שראו אותן ישראל, שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים; אמרו: אלואי [= הלוואי] כך אנו נעשים דגלים כמותן! לכך נאמר: "הִבְיָאֲנִי אֶל בֵּית הַיְיִן" (שם ב, ד) – זה סיני שנתנה בו התורה, שנמשלה ביין: "וּשְׁתוּ בַיַּיִן מִסִּכְתִּי" (משלי ט, ה), הוי: "אֶל בֵּית הַיְיִן" (שיר השירים ב, ד) – זה סיני, "וְדָגְלוּ עָלַי אֶהְבֶּה" (שם) – אמרו: אילולי הוא מגדיל עלי אהבה, וכן הוא אומר: "נִרְנְנָה בִישׁוּעַתְךָ" וגו' (תהילים כ, ו). אמר להם הקדוש ברוך הוא: מה נתאוויתם לעשות, דגלים? חייכם שאני ממלא משאלותיכם: "יִמְלֵא ה' כָּל מְשָׁאֲלוֹתֶיךָ" (תהילים כ, ו)! מיד הודיע הקדוש ברוך הוא אותם לישראל, ואמר למשה: לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו (במדבר רבה [וילנא], פרשת במדבר ב, ג).

מהמדרש עולה שבשעה שנתן ה' את התורה לבני ישראל על הר סיני, בני ישראל ראו את מחנות המלאכים שליוו את ה' והתאוו להידמות להם. הקב"ה העריך את משאלת הלב הזו של בני ישראל, את רצונם להידמות למלאכים, ולכן הוא ציווה את משה על סדרי החנייה של מחנה ישראל, כפי שמופיע בתחילת הפרשה (ב, א-לד); מכאן שהמבנה והסדר של מחנה ישראל, שעומדים במרכז הפרשה, מבטאים את הקשר הפנימי שבין פרשת במדבר ובין מתן תורה בחג השבועות – רצונם של בני ישראל להידמות למלאכים.

ב. דע את מקומך – ואל תדחף את חברך

רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין היה תלמידם של רבי אלימלך מליז'נסק והחווה מלובלין, ושל עוד כמה מגדולי החסידות בדורו (הוא נפטר בשנת תקפ"ג). ספרו, "מאור ושמש", נחשב לאחד מספרי היסוד בחסידות. בפרשתנו מביא בעל ה"מאור ושמש" את דברי המדרש על הדגלים ושואל עליהם כמה שאלות, ובין היתר הוא שואל כך:

המדרש הזה בלתי מובן, שאמר: "כיון שראו אותן ישראל שהן עשויין דגלים דגלים התחילו מתאוין לדגלים", וצריך להבין החמדה זו מה היא. ואם נאמר שחמדו לעבוד את השם יתברך כמו מלאכים, גם בלא דגלים נמי מן הראוי שאדם יכסוף יחמוד לזה, לעבוד עבודה כמו מלאך! ועוד צריך להבין הענין, דגלים של המלאכים מה היא [= הם], וכי דגלים של מפות היו להם? (מאור ושמש, פרשת במדבר).

המדרש אומר שבני ישראל התאוו להיות כמלאכים, אך הרצון הזה עצמו אינו ברור, שכן לא מוסבר איך הוא קשור דווקא לדגלים; ובפרט לא ברורה מהותם של דגלי המלאכים שאותם ראו בני ישראל וחמדו, אך בוודאי שאין הכוונה לדגלים גשמיים, דבר שאין כמותו למלאכים הרוחניים, ומה, אם כן, פשר אותם דגלים שראו בני ישראל אצל המלאכים ואותם חמדו? – המאור ושמש ממשיך ומשיב:

ונראה בזה, דהן אמת שעם בני ישראל הקדושים צריכין להיות יחד בקשר אמיץ וחזק, באחדות גמור, באהבה ואחוה וריעות, אך על כל פנים... צריך האדם להכיר ערכו באיזה מקום יהיה מקומו, ובין איזה אנשים יהיה מנוחתו אשר יוכל להשיג ערך עבודתו ליוצרו; ואם מי שהוא בערך הגדולים, לא יאמר: אשב בין קטני ערך, ושם אוכל להשיג עבודת הבורא ב"ה, אף שמדומה לו כן ויוכל להיות שאמת אתו

על ידי שישפיל עצמו ישיג א-להותו – אף על פי כן לא יצא מגבול ערכו, אלא יצפה להשם יתברך שיהיה בעזרתו ויוכל גם כאן גם כן בין הגדולים לבוא למדת הכנעה; וכן קטן ערך, לא יאמר: אדחוק את עצמי לישב בראש, קרוב להרב, כדי שאשמע דברי אלקים יוצאים מפה קדוש מדבר, לדעת עצה ומזימה לעבודת הבורא ב"ה, אלא ישב במקומו הראוי לו, ואל ידחוק את עצמו יותר ממחיצתו, ומצפה [= ויצפה] להשם יתברך שיהיה בעזרו ויוכל לשמוע דברי הרב אפילו בריחוק מקום (שם).

המאור ושמש מדגיש בפתיחת דבריו את הצורך החיוני באחדות בעם ישראל ובדיבוק חברים, אך לצד זה הוא מוסיף שכל אחד מעם ישראל צריך לדעת את מקומו – ולשמור עליו; בדבריו הוא מתייחס למציאות שבה הרב נותן שיעור תורה לקהל שומעים רחב, והגדולים שבשומעים יושבים קרוב אל הרב, בעוד שהקטנים יותר – רחוק מהרב. המאור ושמש אומר שמציאות זו היא מציאות נכונה ורצויה, כלומר, שעל הגדולים לשבת במקומם של הגדולים, כלומר, קרוב יותר לרב, ואסור להם לנקוט במידת הענווה ולהרחיק את עצמם מהרב; גם הקטנים צריכים לדעת את מקומם ולשבת בריחוק מן הרב – ולא לדחוק את עצמם ולפרוץ למקומם של הגדולים. שם, במקומם, עליהם לצפות לסייעתא מאת ה', שיוכלו לשמוע את דברי הרב גם בריחוק מקום. נראה שלא מדובר כאן רק בהנחיה לשמור על סדרי הישיבה הפיזיים בזמן השיעור, כי אם גם בהנחיה רוחנית וחינוכית כללית בקשר לסדר הרוחני; האדם צריך לדעת את מקומו הרוחני ולהתאים את עבודתו למקום המדויק שבו הוא נמצא, מבלי לנקוט בענווה מקטינה או בגאווה מסוכנת. המאור ושמש לומד את הדברים מהמדרש (במדבר רבה ב, ט) המלמד שהארון היה בריחוק מיל ממקום חניית ישראל, ולמרות זאת "לא עלו במעלות לדחוק את עצמם שיהיו קרוב לארון, ושם היו חונים אהרן ומשה ויכולים לשמוע מפיהם דברי תורה, רק כל אחד חונה במקומו הראוי לו" (מאור ושמש, שם). ומניין למדו ישראל להישאר בריחוק מקום ולא להידחק? – המאור ושמש מצטט את המדרש בשמות רבה שלומד את העניין מן המלאכים:

אמר ר' אבדימי דמן חיפה: כ"ב אלף [מלאכים] ירדו עם הקדוש ברוך הוא לסיני, שנאמר: "רַכְּבֵ אֶ-לֹהִים רַבְתִּים אֱלֹפֵי שְׁנָאן" (תהילים סח, יח), הנאים והמשובחים. יכול אף על פי שהיו רבים, דחוקים היו? – תלמוד לומר: "שְׁנָאן" – שאנן והשקט (שמות רבה [וילנא], פרשת יתרו, כט, ב).

מדרש זה ממשיך את התיאור של המדרש שהבאנו לעיל, על סדרם של המלאכים בשעת מתן תורה; שני המדרשים עוסקים במספר זהה של מלאכים שירדו עם הקב"ה לסיני במתן תורה, וכאן, מהמילה "שְׁנָאֵן", לומד המדרש שחרף מספרם הרב, המלאכים עמדו בניחותא, שקטים ובוטחים, ולא דחוקים. זוהי התנהגות מלאכית שאינה מובנת מאליה, של המון רב שאינו דחוק ואינו צפוף, כפי שממשיך ומסביר המאור ושמש:

ואין שום מלאך היה משתוקק למקום חבירו ולא דחק את חבירו לכנוס למחיצתו, כמו שאיתא שם: "יכול אף על פי שרבים היו, דחוקים היו?" רצה לומר, שהיו דוחקים זה את זה, שאחד יכנס למחיצת חבירו, "תלמוד לומר: 'שְׁנָאֵן' והשקט", רצה לומר שכל אחד עמד במקומו שאנן והשקט, אף שלכל אחד היה נדמה שבמקום חבירו שם הוא התגלות השכינה יותר – אף על פי כן לא זז ממקומו הראוי לו (מאור ושמש, שם).

מתוך המדרש בשמות רבה, המתאר את העמידה השלווה והבטוחה בעצמה של המלאכים, שעמדו מלאך-מלאך במקומו מבלי שמלאך אחד ניסה לדחוק את חברו כדי להתקרב יותר אל השכינה, המאור ושמש מבאר גם את המדרש שלנו, המתאר את המלאכים החונים כדגלים ואת הרצון של ישראל לחקות אותם:

וזה פירוש המדרש הנ"ל... "והיו עשויין כולן דגלים דגלים", פירוש, שחנו איש על מחנהו ואיש על דגלו ולא זז שום אחד מהם ממחיצתו, אפילו לראות יקר תפארת גדולת הבורא ב"ה, אלא כל אחד עמד במקומו שאנן והשקט, והיה מצפה אם יעזור לו ה' יראה במקומו הראוי לו. "וכשראו ישראל זאת, התחילו מתאוין לדגלים, אמרו: הלואי אנו נעשים דגלים כמותן", רצה לומר, הלואי שיהיה בינינו מדה זו, שיכיר כל אחד מקומו הראוי לו ולא ידחוק את חבירו לעלות למעלה, אלא יצפה להקב"ה ויעזור לו שיוכל ממקומו להשיג ולשמוע עבודת ה'; "לכך נאמר: 'וְדַגְלוֹ עָלַי אֶהְבֶּה' וגו' (שיר השירים ב, ד), אמרו: אֵלּוּלִי הוּא מַגְדִּיל עָלַי אֶהְבֶּה", רצה לומר, אֵלּוּלִי הוּא, אם יהיה רצונו יתברך שמו מגדיל עלי אהבה, שאוהב אותו יתברך שמו – אף אם אשב במקומי אשיג אהבתו יתברך שמו, ואם לא יהיה רצון הבורא יתברך שמו – אף אם אעלה השמימה לא אשיג מקטן ועד גדול... ואמר המדרש: "וכן הוא אומר: 'נְרַנְנָה בְּיִשׁוּעַתְךָ' (תהילים כ, ו)", רצה לומר, בזה נרנן

בישועתו; אם הוא יושיע – נשיג א-להותו יתברך שמו, ולא בזה תלויה, שנדחוק עצמינו למחיצות חבירינו הגדולים ממנו. "אמר הקדוש ברוך הוא: מה נתאויתם לעשות, דגלים?", רצה לומר, שלא יצא איש ממדריגתו לדחוק עצמו למקום חבירו, רק ידע ערכו הראוי לו ולא יכנס למחיצת חבירו, "חייכם שאני ממלא" וכו'. ומדריגה זו למדו ישראל מסיני, שראו המלאכים נעשים דגלים, שלא נכנס אחד בתחום חבירו, לא מיכאל נכנס בתחום גבריאל וכו', רק כל אחד עמד על מקומו, ומשם השיגו כל אחד כפי שכלו, כך נתאוו ישראל ואמרו: הלואי אנו עושים כך, שלא ידחוק אדם את חבירו לכנס לפניו ממדריגתו הראוי לו. "אמר הקדוש ברוך הוא למשה: עשה להם כך", רצה לומר, הואיל שנתאויתם לדגלים, שלא יכנס אחד בתחום של חבירו, רק כל אחד ירצה לקבל כפי הכנתו – עשה להם כך; מחנה ליום לחוד, מחנה ישראל לחוד, כל אחד על דגלו. אלו מן המזרח ואלו מן הדרום וכו', שלא יכנס כל אחד רק אצל דומה לו, כמו שמבואר במדרש, שכל השבטים של הדגלים היו שייכים להדדי, כל דגל ודגל לפי הראוי לו, והבן (שם).

דברים אלו של המאור ושמש מלמדים אותנו שעלינו לדעת את מקומנו – ולא לחפוף להשיג מדרגות שאינן שלנו; הרצון להתקרב לה' הוא ראוי וחשוב מצד עצמו, אך גם רצון כה חשוב לא יכול להיות מלווה בדחיקת החבר ממקומו. גם אם אדם הוא "קטן", עליו לדעת את מקומו הרחוק – ומשם להתפלל לה' שיושיע אותו כך שיצליח להתקרב אל ה' ממקומו הוא. את ההתקרבות אל ה' יש להשיג על ידי תפילה ולא על ידי דחיקת האחרים; דחיקת החבר כדי "לתפוס מקום" קרוב יותר אל הקודש לא תשיג את מטרתה – זו כוחנות שלא תוביל את האדם להשגה רוחנית!

הארכנו בדבריו הנפלאים של המאור ושמש בגלל הדמיון המבהיל שבינם ובין האסון הנורא במירון שאירע לפני כשבעים (בל"ג בעומר תשפ"א, בתקופה שבה ניתן השיעור). אסון בסדר גודל כזה מחייב את כולנו לחשבון נפש אישי וציבורי – כדי לדעת מה לתקן. רבות דובר בשבועיים שחלפו על הלקחים שניתן ללמוד מהאסון הנורא, ובין היתר דובר על הפסול שב"תרבות הדחיפות" באירועים המוניים; אין עניינו להאשים מאן דהוא באסון ח"ו, אלא ללמד לקח לעצמנו, כדי לדעת ולתקן, וכדי שאסון מעין זה לא ישנה שוב.

ישנה מעלה גדולה בהגעה לציון הרשב"י בל"ג בעומר, ובמשך שנים רבות הייתי נוהג לעלות לקבר הרשב"י יחד עם מרן הראשון לציון הרב אליהו זצ"ל, כליל ל"ג בעומר.

כדי לשמור על הרב ולהגן עליו מפני הלחץ והדוחק של ההמון, הייתי מזמין קבוצה גדולה של אנשים שיהוו מעטפת חיה שתגונן עליו, ובכל זאת, פעמים רבות הייתי יוצא ממירון עם חליפות קרועות כתוצאה מהדוחק הבלתי נתפס ששרר שם. הרצון להידבק בקדושה בכלל, ובפרט הרצון להגיע לציון הרשב"י בל"ג בעומר, הם רצונות חשובים ובעלי מעלה, אך האם הם חשובים יותר משלומי וכבודו של האחר? האם אנו יודעים את מקומנו לבלתי דחוף את חברנו גם בשעה שאנחנו מבקשים להתעלות במעלות הקדושה והטהרה?

בהקשר הזה ראוי לציון הסיפור שמביאה הגמרא, ומובא בדף היומי שנלמד לפני כמה ימים (בזמן נתינת השיעור): "מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חברו – ונפל ונשברה רגלו" (משנה יומא ב, ב). תרומת הדשן, שהיא העבודה הראשונה הנעשית במקדש בבוקרו של כל יום, הייתה נופלת בחלקו של הכהן המהיר ביותר במשמרת הכהונה, זה שהיה מגיע ראשון לראש המזבח; כך נהגו תמיד, עד שבעקבות מעשה שאירע – שתוך כדי הריצה במעלה הכבש, דחף כהן אחד את חברו, והלה נפל מהכבש ושבר את רגלו – תיקנו שתרומת הדשן תוגרל בין הכהנים, ולא תהיה הפרס לכהן הזריז מכולם. גם כאן, הרצון להגיע אל הקודש, לזכות בעבודת המקדש ולהתקרב אל הקודש בכלל, הם חשובים וראויים, אך מדוע בשם זה צריך לדחוף ולהידחף? האם כבוד החבר חשוב פחות? האם שלומי חשוב פחות? איזו מין התקרבות אל הקודש היא זו, אם למענה מותר לדחוק את החבר ממקומו?!

מהמלאכים אנחנו למדים את הסדר הראוי להתקרבות אל הקודש: כל אחד מן המלאכים יודע את מקומו ואינו נוגע כמלוא נימה במקומו של חברו; אין המלאכים דוחקים זה את זה, וכפי שאנו אומרים בתפילת שחרית על המלאכים: "וְכָלֶם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים רְשׁוֹת זֶה לְזֶה לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ, בְּשִׁפְהַ בְּרוּרָה וּבְנִעֻמָּה קְדוֹשָׁה". המלאכים קרבים אל הקודש מתוך מתן מקום הדדי; הם אינם מקבלים עליהם עול מלכות שמיים אלא "זה מזה", ונותנים רשות זה לזה, ללמדנו שקבלת עול מלכות שמיים מופנית לא רק כלפי ריבוננו של עולם, אלא גם כלפי החבר שנמצא לידי! אסיים את הפרק בדבריו הידועים של הרב קוק, העושים שימוש בשורש דח"ק:

אסור ליראת שמים שתדחק את המוסר הטבעי של האדם, כי אז אינה עוד יראת שמים טהורה. סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע

הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה. אבל אם תצוייר יראת שמים בתכונה כזאת, שבלא השפעתה על החיים, היו החיים יותר נוטים לפעול טוב, ולהוציא אל הפועל דברים מועילים לפרט ולכלל, ועל פי השפעתה מתמעט כח הפועל ההוא – יראת שמים כזאת היא יראה פסולה (שמונה קבצים א, עה).

הרב קוק מלמדנו שיראת השמיים חייבת להיות מחוברת למוסר הטבעי; לא ייתכן שיראת שמיים תדחק את המוסר הטבעי של האדם, ותבצר לעצמה מקום על חשבון ההתנהגות המוסרית הטבעית. הלקח שאנו יכולים לקחת מן הדברים איננו רק ברמה המעשית, לגבי אופן ההתנהלות הראוי באירועים המוניים, אלא בעיקר לחשבון נפש פנימי ולבדק בית בשאלה האם יראת השמיים שלנו, והרצון שלנו להתקרב אל הקודש, לא באים על חשבון אדם אחר ולא דוחקים אותו ממקומו; עד כמה אכפת לנו ממקומו הרוחני של החבר? והאם מקומו חשוב לנו גם כשהדבר בא על חשבוננו של האחר? – אלו השאלות שעליהן צריך לתת את הדעת.

ג. לימוד תורה במקום שליבו חפץ

נשוב כעת למדרש על הדגלים שבו פתחנו, ונפתח כיוון רוחני אחר בעקבותיו. בהמשך המדרש נאמר שתאוה זו של ישראל להידמות למלאכים עוררה קושי אצל משה רבנו:

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאוו, התחיל משה מיצר. אמר [משה]: עכשיו עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים! אם אני אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח, והוא אומר: אי אפשר אלא בדרום, וכן ראובן, וכן אפרים, וכן כל שבט ושבט, מה אני עושה? אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, מה איכפת לך? אין צריכין לך, מעצמן הן מכירין דירתן, אלא דייתיקי יש בידן מיעקב אביהם, היאך לשרות בדגלים; איני מחדש עליהם, כבר יש להם טכסים מיעקב אביהם, כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו – כך יקיפו את המשכן (במדבר רבה [וילנא], פרשת במדבר ב, ח).

רצונו של עם ישראל לעמוד מחנות-מחנות באופן מסודר, עורר את חששו של משה מפני מחלוקת פנימית בתוך העם. על כך אמר לו הקב"ה שכבר בפטירתו של יעקב אבינו,

כאשר הוא סידר את בניו סביב מיטתו, הוא הורה לבניו שכסדר הזה הם יחנו בעתיד סביב המשכן. כך נמנעה מראש המחלוקת. ויש להבין: למה בדיוק התאוו ישראל כאשר ראו את המלאכים מסודרים מחנות-מחנות? – נראה שהדבר קשור למהותם היסודית של המלאכים: אנו יודעים שמלאך אחד אינו עושה שתי שליחויות, ולכן כאשר ראו ישראל את המלאכים הסדורים בסדר מופתי, הם הבינו שהעניין קשור בתפקיד הייחודי שיש לכל מלאך, ומכאן התאוו גם הם שיהיה להם גוון ייחודי בעבודת ה', שכל אחד מהם יביא לידי ביטוי בעבודת ה' את האישיות המיוחדת שלו. זה הדבר שאליה התאוו בני ישראל, ובכיוון זה אכן פירש השפת אמת את המדרש:

ולכן התגלות קדושת אלקותו יתברך כפי הכנת בני ישראל, וזה שהיה לכל שבט גוון וציוור מיוחד, וזה שאמר: "אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר" (ישעיהו מט, ג) – מתפרש בגוונים... וכמו כן הי"ב בקשות בתפלה, שמיוחד ל"ב שערים של השבטים, שכפי התעוררות הנפש במבוקש מיוחד, כך מתגלה השפע. וזה שאמר: "מִלֵּא" כו' "כָּל מְשָׁלוֹתֶיךָ" (תהילים כ, ו), נמצא כפי השאלה הוכן כלי לקבל השפע מלמעלה – לתשובה וסליחה ורפואה ופרנסה כו'. ויעקב אבינו ע"ה הראה לבניו איך יתמשכו כל אחד אחר שורשו וגווןו (במדבר, תרנ"ד).

לפי השפת אמת, יעקב אבינו גילה לכל בן את שורשו והגוון הייחודי שלו בעבודת ה', והדבר בא לידי ביטוי בסדר שבו סידר את בניו סביב מיטתו, סדר המבשר על סדר החנייה העתידי שלהם סביב המשכן. צריך להסביר כי בעת מתן תורה, כשבני ישראל ראו את סדר מחנות המלאכים המבטא את מקומו הייחודי של כל אחד ואחד מהמלאכים, התאוו גם הם לבטא את הגוון הייחודי של כל אחד ואחד מהם בעבודת ה', כי בעקבות הזמן וגלות מצרים, נשכחה מהם אותה הנחיה יסודית של יעקב אבינו, ועל ידי שראו את המלאכים, התעוררה בקרבם מחדש התשוקה לעבודת ה' בגוון האישי שלהם.

הרעיון של הגוון הייחודי בעבודת ה' יכול להסביר גם את קריאת פרשת נשא בסמיכות לשבועות, זמן מתן תורה. בפרשת נשא מספרת התורה על קורבנות הנשיאים, אך על אף שיש זהות מוחלטת בין הקורבנות של כל הנשיאים, התורה טורחת ומתארת לפרטיהם את כל הקורבנות הללו, פעם אחר פעם, ובסך הכול שתיים עשרה פעמים. וכבר עמדו רבים על השאלה לשם מה נצרכת החזרה מילה במילה בכל קורבן, אחרי שכל שנים עשר קורבנות

הנשיאים זהים לגמרי זה לזה; הרמב"ן הביא את דברי חז"ל במדרש רבה, לפיהם כוונותיהם של הנשיאים היו שונות, וכל אחד מהם כיוון לפי עניינו המיוחד לו, בשונה מחברו, ועל כן נכתב כל קורבן וקורבן בפני עצמו מחדש:

וכן מצאו שם במדרש, בכל שבט ושבט, טעם מיוחד בקרבנו ובשיעורי הקרבן, ולכך השווה אותם הכתוב, לפרט כל אחד בעצמו כאילו לא הוזכר האחר (ז, ב).

החזרה על קורבנות כל נשיאי השבטים באה ללמד שעל אף שמבחינה מעשית הקורבנות היו זהים, הזהות ביניהם היא זהות חיצונית בלבד, בשעה שלפי משמעותם הפנימית מדובר בעצם בקורבנות שונים לגמרי; ייתכן גם שעניין זה מתקשר לערך הכוונה שחשיבותו רבה דווקא בקורבנות. מכל מקום, ייחודו של כל אחד ואחד מקורבנות נשיאי השבטים עולה בקנה אחד עם המקום הייחודי של כל שבט ושבט בעבודת ה', וכפי שהבאנו לעיל בשם השפת אמת: "וכמו כן הי"ב בקשות בתפלה, שמיוחד ל"ב שערים של השבטים".

מבחינת התוויית דרך בעבודת ה', היה זה הרב קוק שהדריך ללמוד תורה "ממקום שלבו חפץ" (לפי עבודה זרה יט, ע"א). הוא ראה בזיהוי הנטייה האישית של הלומד מפתח גדול להתקדמות בלימוד תורה, ותנאי להצלחתו של האדם בעבודת ה'. וכך כתב:

כל אחד צריך לעסוק בעסק שלו, במה שיש לו על זה הכנה, וביחוד הדבר נוהג בעניני הלמוד, שאף על פי שלפעמים על ידי מאורעות במצב יהיה קשה לאדם להחזיק במה שלבו חפץ, מכל מקום צריך שיהיה אמיץ ולא יעזוב את מה שמכשיר ביחוד את רוחו (אורות התורה ט, א).

אדם שאינו נאמן לתכונתו האישית ולדרך הנכונה עבורו להתחבר רוחנית לה', עלול למצוא את מקומו מחוץ למעגל של עובדי ה' – כפי שכתב הרב קוק בהמשך דבריו:

ישנם שיצאו לתרבות רעה, מפני שבדרך למודם והשלמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיוחדת. הרי שאחד מוכשר לדברי אגדה, ועניני ההלכה אינם לפי תכונתו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את כשרונו המיוחד הוא משתקע בעניני הלכה, כפי מנהג המורגל, והוא מרגיש בנפשו נגוד לאלה הענינים שהוא עוסק בהם, מתוך שההשתקעות בהם אינה לפי טבע כשרונו

העצמי. אבל אם היה מוצא את תפקידו וממלאו, לעסוק בקביעות באותו המקצוע שבתורה, המתאים לתכונת נפשו, אז היה מכיר מיד שהרגשת הגוד, שבאה לו בעסקו בעניני ההלכה, לא באה מצד איזה חסרון בעצמם של הלמודים הקדושים והנחוצים הללו, אלא מפני שנפשו מבקשת מקצוע אחר לקביעותה בתורה, ואז היה נשאר נאמן באופן נעלה לקדושת התורה, ועושה חיל בתורה במקצוע השייך לו, וגם עוזר על יד אותם שידם גוברת בהלכה, להטעימם מנעם האגדה. אָמנם כיון שאינו מכיר את סבת הרגשתו הגודית בלמוד, והוא מתגבר נגד טבעו, תיכף כשנפתחים לפניו איזה דרכים של הפקר הוא מתפרץ ונעשה שונא וער לתורה ולאמונה, והולך מדחי אל דחי, ומהם יצאו מה שיצאו מבני פריצי עמנו, המתנשאים להעמיד חזון ולסמות עינו של עולם (אורות התורה ט, ו).

לפי הרב קוק, החיפוש אחר השביל הייחודי של כל אדם בתורה, חשוב לא רק מצד מציאת המקום האישי של האדם בתורה כלומד תורה, אלא הוא תנאי קריטי להישארותו של אותו אדם בתוך עולם האמונה; זאת משום שכאשר אדם לומד תכנים שאינם מתאימים לו, מבלי לדעת שנפשו שייכת לתחום לימודי אחר, הוא עלול לייחס את הקושי האישי שלו לתחום הלימוד עצמו, בשעה שהקושי נובע מחוסר ההתאמה בין נפשו ובין תחום הלימוד המסוים; כך, אם אדם שמוכשר ללימוד אגדה, ישקיע את רוב זמנו ומרצו בלימוד הלכה, הוא עלול למרוד בעולם ההלכה כולו. לכן, מציאת השביל האישי בלימוד התורה אינה רק תוספת ומעלה בעבודת ה' אלא צורך חיוני ליסוד עבודת ה' כולה.

נהוג לומר שאת הדברים שציטטנו כתב הרב קוק על חיים נחמן ביאליק, שאותו הכיר היטב, וכמדומה שאף הרב צבי יהודה קוק הבן אמר על ביאליק דברים דומים; לאור החוויות שמספר ביאליק על עצמו, מסתבר שהוא אכן הנושא של פסקה זו; ביאליק היה בעל נפש פיוטית, והוא מספר שבצעירותו הוא התוודע אל מלמד אגדה אחד, שאצלו הרגיש רגשות נעלים של קדושה וגעגועים אל הנשגב. מאוחר יותר, כאשר הגיע כנער לשיבת וולוז'ין, הוא אומנם הצטיין בלימודי הגמרא, אך מכיוון שבישיבת וולוז'ין לימוד הגמרא בעיון שכלי קיבל משקל עיקרי עד בלעדי, הוא הרגיש מחנק רוחני – ומשום כך עזב ביאליק את הישיבה וסטה מן המסורת (תיאור חיים, כתבים גנוזים, עמ' 231-242). ביאליק היה בעל נפש של משורר, נפש מלאת השראה ורגש, ולכן הוא מצא את פרנסתו הרוחנית בלימוד האגדה. אם הוא היה זוכה בנערותו להכוונה רוחנית שהייתה ממקדת

אותו בעיסוק המתאים לו בדברי אגדה, המקום שבו ליבו חפץ, היינו זוכים שביאליק היה הופך לגדול בתורה בתחום האגדה – ונותר נאמן למסורת ולהלכה.

הגמרא מספרת על כך שהקב"ה בוכה בכל יום על שלושה אנשים, ואחד מהם הוא מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק (חגיגה ה, ע"ב). לכאורה, הדברים תמוהים, שהרי מי שדוחק את עצמו ללמוד תורה גם כאשר אינו יכול, יש להעריך אותו מאוד! ומדוע, אפוא, הקב"ה בוכה על אותו אדם? וכבר הקשו המפרשים ברוח זו על דברי הגמרא הללו (עיינו במהרש"א שם, ועוד). אכן, פירוש יפה לדברים הביא הרב שלום שבדרון בשם אביו:

הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל סיפר שאמו אמרה לו שאביו (רבי שלום היה מילדות יתום מאביו) היה מבאר את הגמרא כך: הקב"ה שברא את בני האדם, ברא כל אדם עם אישיות משלו, עם מיוחדות משלו, עם פרוץ שונה, ועם דעות וכשרונות וטבעים שונים אחד מהשני. יש לך אדם שיש לו זכרון טוב, אבל אינו בעל הבנה ואינו בעל חידוש לחדש חידושי תורה, ואדם כזה עיקר לימודו בתורה צריך להיות דוקא בבקיאאות, והיינו ללמוד הרבה כדי להיות בקי בש"ס בבלי, ירושלמי וכו', ראשונים ואחרונים, אבל אם אדם זה ישב וילמד מסכת אחת בשנה-שנתיים, ויעשה פלפולים על כל דף ודף, ישאר בסופו של דבר ריק מכל תוכן, כי הרי אינו בעל הבנה ואינו בעל מחדש. אם כן, מה ישאר לו? לא בקיאות ולא חריפות, וישאר ריק. ויש בני אדם שה' חנן אותם בכשרונות להבין ולחדש חידושי תורה, אך אינם בעלי זכרון טוב, ולגבם עיקר עסק לימוד התורה הוא ללמוד לאט לאט, ובלבד שידקדקו ויעמיקו ויחדשו וכו' וכו', וזה נקרא "עסק התורה", כי זהו באמת העיקר – להבין ולהשכיל, אבל הראשון נקרא "לימוד התורה", מתחילה ללמוד במהירות, ואחר כך לדקדק יותר, פירוש, כלומר: מה שרוצה לדקדק בו – ילמד קודם כמה פעמים ואחר כך ידקדק, וכן פירש רש"י, וזהו: "וְיִתֵּן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ" – כל אחד עם חלקו. אבל... מה עושה השטן, הוא היצר הרע? מהפך את היוצרות: למי שיכול לעסוק בתורה ולהבין ולהשכיל, מפתה אותו בשיטה שצריך לחטוף ללמוד חמישים דף גמרא בכל יום, אם להבין או לא להבין וכו' וכו', ובוכה עליו הקב"ה שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק רק לומד... והראשון מהסוג הנ"ל, שהוא להיפך ואין ביכולתו ללמוד את התורה לעומקה בגלל כשרונותיו המצומצמים, ולכן צריך ללמוד הרבה בבקיאאות ובסופו

יגיע גם להבנה, לזה בא השטן ואומר לו: מה אתה עושה? לרוץ לחטוף דפים ולבולעם חינם בלא הבנה בלא כלום? תשאר כך עם הארץ, אלא לך נאה לעשות פלפולים על כל שורה ושורה ואז תהיה תלמיד חכם גדול... וזה ביאור דבריהם: "ועל שאי אפשר לעסוק בתורה – ועוסק", והיינו שהאדם הזה לא יכול לעסוק, רק ללמוד בבקיאיות, ובכל זאת עוסק, ומכיון שאין ביכולתו, הוא לא מתקדם לשום מקום, ולכן הקב"ה בוכה עליו. וסיים רבי שלום ואמר: חידוש זה פלאי פלאים ממש, דרך מכוונת בלימוד התורה – כל זה בקיצור שמעתי מאמי ומורתי בשם אבא זלה"ה (קול חוצב, עמ' 567).

ואכן, ההנחיה ללמוד תורה לפי הטעם האישי של הלומד מצויה כבר בדברי חז"ל: "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ" (עבודה זרה יט, ע"א). מבחינה מעשית יש לשאול כיצד נכון לקיים את ההנחיה הזו, ללמוד תורה ממקום שליבו של אדם חפץ, האם הכוונה היא שהאדם ילמד רק את החלק בתורה שמדבר אל ליבו ויעזוב לחלוטין את שאר חלקי התורה? אם נדייק בדברי הרב קוק שהבאנו לעיל, נראה שהוא חוזר כמה פעמים על המושג "קביעות". נראה אפוא שכוונתו לומר שעל האדם למצוא את החלק המתאים לו בתורה, ובו לאחוז בקביעות; כאשר האדם ידבק בחלקו בקביעות, הוא יוכל לצד זה לעסוק גם בתחומים אחרים של התורה שלא בקביעות. כלומר, ההנחיה ללמוד תורה ממקום שליבו של האדם חפץ אינה שוללת לימוד של שאר תחומי התורה, ואין הכוונה לזניחה מוחלטת של חלקי התורה האחרים שליבו של האדם אינו חפץ בהם, אלא להתמקדות קבועה בחלק הרלוונטי, לצד המשך לימוד מדוד של שאר חלקי התורה.

בהקדמת הספר "עץ חיים", שכתב רבי חיים ויטאל ומרכז את חכמת הקבלה לפי האר"י הקדוש, מורו ורבו, מופיעות הנחיות ללימוד התורה. רבי חיים ויטאל ממשיך את יחסי הפשט והסוד ליחסי הגוף והנשמה, ומתוך כך הוא קובע שלמרות עליונותה של תורת הסוד, האדם צריך בתחילה למלא את כרסו בש"ס ופוסקים בטרם ייגש ללמוד קבלה, כי אם ילמד את תורת הסוד ללא תורת הפשט, הדבר הוא ממש כנשמה ללא גוף. בין היתר מובא שם:

ואם האיש הזה יהיה כבד וקשה בענין העיון בתלמוד, מוטב לו שיניח את ידו ממנו, אחר שבחן מזלו בחכמה זאת, ויעסוק בחכמת האמת, וזהו שאמרו: "כל תלמיד חכם שאינו רואה סימן יפה בתלמוד בחמשה שנים, שוב אינו רואה".

ואמנם, כל האיש שהוא קל לעיון, מחויב לתת חלק שעה או ב' שעות ביום בעיון ההלכה (הקדמת עץ חיים).

משמע מכאן שאדם שלא מוצא את מקומו בלימוד התלמוד בעיון, מי שהוא "כבד וקשה בענין העיון", יניח את ידו מתחום זה, כי נראה שאין זה חלקו בתורה. אכן, רבי חיים ויטאל מנחה את האדם לוותר על העיון בתלמוד ובהלכה, אך ודאי שהוא לא מנחה אותו לוותר על הלימוד של ההלכה בכלל; כל יהודי, גם זה שהעיון בהלכה לא מתאים למבנה הנפש שלו, צריך להיות בקיא בהלכות הנהוגות למעשה; כל יהודי מחויב ללמוד ולדעת את ההלכות המצויות. את האדם שהוא בגדר "קל לעיון", רבי חיים ויטאל מדריך לעסוק בעיון ההלכה, ולהקדיש לכך זמן של שעה-שעתיים ביום, ואת שאר זמנו להקדיש לעיסוק בתורת הסוד.

ד. מעלתם של ימי ההכנה למתן תורה

אנחנו נמצאים כמה ימים לפני חג שבועות. ימים אלו הם ימים גדולים וקדושים, ימי ההכנה לקראת מתן תורה; אומנם, ימי ההכנה התחילו מיד עם צאת בני ישראל ממצרים, אבל בימים שמראש חודש סיון ואילך, עם הגעתם של בני ישראל להר סיני, הם החלו לעלות במדרגות רוחניות גבוהות עוד יותר, וימים אלו מאירים בתכונה זו גם בזמן הזה. על הימים האלו כותב אור החיים הקדוש דברים כל כך מרגשים, עד שאי אפשר לתת לימים אלו לחלוף מבלי לשים את לבנו אליהם.

כך מתארת התורה את הגעתם של בני ישראל להר סיני בראשית חודש סיון:

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי: וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַר סִינַי וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַר וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר (שמות יט, א-ב).

על הפסוקים הללו, המתארים את ההגעה של בני ישראל להר סיני, שואל אור החיים הקדוש שלוש שאלות. בתחילה הוא שואל על סדר האירועים המתואר בפסוקים: "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים, קשה! למה איחר המוקדם? כי פסוק זה היה לו להקדים קודם פסוק שלפניו, שאמר: 'בָּאוּ מִדְבַר סִינַי'" (שמות יט, ב). לכאורה, התרחשות הדברים הייתה צריכה להיכתב אחרת, שכן קודם נסעו בני ישראל מרפידים, ורק לאחר מכן באו למדבר סיני. ומדוע, אם כן, התורה כתבה תחילה כי בני ישראל "בָּאוּ מִדְבַר סִינַי", ורק לאחר מכן כתבה:

”וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים“? והלא סדר הדברים היה הפוך! קודם בני ישראל נסעו מרפידים, ורק לאחר מכן באו למדבר סיני? ואם כן, מדוע הזכירה התורה את היציאה מרפידים רק אחר שהזכירה את ההגעה למדבר סיני?

ענה נראה אילו דברים מרגשים כותב אור החיים הקדוש במענה לשאלה זו:

ואולי שהוא על דרך אומרם (בראשית רבה נה, ח): ”אהבה מקלקלת השורה, להקדים המאוחר“, שלהיות כי הוא זה יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים ולתחתונים, ומיום הבריאה הם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני, לזה כשהגיעו שמה, לא עצרו כח לספר סדר הדבר, ותיכף קדמה ההודעה באומרו ”בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ“ וגו', הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק, ושמחו שמים וארץ, כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוותה, ואחרי כן חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים (שמות, שם).

שימו לב על מי מדובר! על הקב"ה, שלא עצר כוח מרוב תשוקתו לתת את התורה הקדושה לבניו! כלומר, התורה, שהיא דברו של ה', רצתה להודיע לנו על התגשמות הבשורה הגדולה שלה חיכה הקב"ה מיום שנברא העולם, ובשל חשיבותו הרבה של המאורע, שינתה התורה את סדר הכתיבה; מפני שליום קדוש זה, של הגעת בני ישראל למדבר סיני לקראת קבלת התורה, חיכתה התורה וחיכו העליונים והתחתונים, מכיוון שהגיע היום המיוחל, היום שבו הגיעו בני ישראל סוף סוף למרגלות הר סיני, מכיוון שהגיע הזמן הנחשק שלו ציפתה כל הבריאה מיום שנוצרה, הקדימה התורה את המאוחר וכתבה תחילה על ההגעה ורק לאחר מכן על היציאה! וזוהי האהבה שמקלקלת את השורה, את הסדר.

ומבאר ואומר אור חיים הקדוש ש”הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק, ושמחו שמים וארץ, כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוותה“, כלומר, עם ישראל, שהוא חשוק ונחשק אצל הקב"ה, הגיע למדבר סיני, אל ה', שהוא חושק בהם והוא חשוק אצלם. לכן, רק בפסוק ב חוזר הכתוב לתאר את השתלשלות הדברים כסדרם וכהווייתם: ”וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי“.

יש כאלו שאמרו על דברי אור החיים הקדוש הללו, שמרוב שהם בוערים באש להבת שלהבת קודש, אי אפשר להבין איך לא נשרפו הדפים שעליהם הם נכתבו מגודל האש

שיקדה בשעת כתיבתם; ועוד מספרים שהרבי מקוצק אמר שבשעה שאור החיים הקדוש כתב את השורות האלו, ניתזו גיצי אש מתחת קולמוסו.

לפי זה יוצא שלא רק ההארה של קבלת התורה מתחדשת בכל שנה בחג עצמו, אלא גם כל ההארה של ההכנה שהייתה סביב מעמד הר סיני; כך, ההתעוררות שהייתה מראש חודש סיון ואילך, גם היא מאירה מחדש בכל שנה ושנה. את עיקר הדברים בנידון הבאנו בעבר בשם האריז"ל (בשיעור לפרשת וארא), וכן כתב הרמח"ל, ועכשיו נביא את הדברים שכתב על כך רבי צדוק הכהן מלובלין:

שתמיד יהיה לישראל חשק זה כמו היום הזה שבאו למדבר סיני, שהיה להם החשק הנפלא, כמו שנאמר בחודש שנדרש בא חודש כנ"ל... ואף עתה, אף אחר שניתנה התורה, מכל מקום, **בכל שנה כשבא יום זה, צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבלת דברי תורה, ועל ידי זה יהיו דברי תורה נבלעים בלב וירגישו הטעמי תורה (פרי צדיק, במדבר, לראש חודש סיון).**

אם כן, ראינו שכל העולמות, העליונים והתחתונים, התרגשו ומתרגשים מחדש בכל שנה ושנה לקראת חג השבועות, וגם אנו צריכים להבין את משמעותם של הימים האלו, שבעיצומם אנו נמצאים, על מנת להתעורר בשלהבת קודש, ולא להיות בתרדמת הלב והשכל, על מנת שנבין ונתבונן לאן אנחנו נכנסים, למקום אש שלהבת התורה הקדושה.

ה. התגברות עסק התורה והרחקת העצלות

נחזור לאור החיים, שממשיך ושואל שתי שאלות נוספות על הפסוקים המתארים את הגעת בני ישראל להר סיני לקראת חג מתן תורה. תחילה הוא שואל על החזרה שבפסוקים אלו: "עוד ירצה בהעיר עוד אומרו: 'וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי', והלא כבר אמר בכתוב שלפניו: 'בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי!' (שמות יט, ב). כלומר, מדוע צריך לחזור ולומר בפסוק ב שבני ישראל באו למדבר סיני, אם הדבר כבר נאמר במפורש בפסוק א. אור החיים הקדוש ממשיך ושואל שאלה שלישית על הפסוקים: "עוד צריך לדעת למה הוצרך לומר: 'וַיָּחֲנוּ בְּמִדְבָּר', הלא מובן הוא הדבר כי במקום ביאתם חנו!". כלומר, למה התורה צריכה לכתוב במפורש שבני ישראל חנו במדבר, והלא ברור שאם הם הגיעו למדבר, הם גם חנו במדבר! אם היה כתוב 'ויחנו שם', במקום 'וַיָּחֲנוּ בְּמִדְבָּר', לא הייתה מתעוררת שום שאלה, שהרי ברור שהכוונה

היא למדבר שלמרגלות הר סיני; כמו כן, אם התורה הייתה כותבת: 'ויסעו מרפידיים ויחנו במדבר סיני', גם כאן לא הייתה מתעוררת שום שאלה, שהרי ברור להיכן באו, למקום שבו חנו; אכן, התורה אומרת שבני ישראל באו למדבר סיני ואומרת שוב שהם חנו במדבר. מדוע, אם כן, מציינת התורה במפורש את מה שהוא ברור מאליה?

אור החיים הקדוש משיב שהתורה כתבה את הדברים בצורה שכתבה אותם, כדי ללמד אותנו שישנם שלושה עניינים עיקריים שבלעדיהם אין יכולת לקבל את התורה, ועניינים אלו הם עיקרי ההכנה לקבלת התורה, ובלשונו:

אכן, כוונת הכתוב הוא להקדים שלשה עניינים, הם עיקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת ש-די, היא תורתנו הנעימה (שמות, שם).

כשהקב"ה ראה שבני ישראל התחזקו בשלושת העניינים הללו, שתכף אור החיים הקדוש יבאר אותם, אז הקב"ה התרצה לתת לבני ישראל את התורה. בדרך אגב, או שלא בדרך אגב, ראו איזו אהבת תורה הייתה לאור החיים הקדוש! ראו את הביטויים שבהם הוא מדבר על התורה: "נחלת ש-די" ו"תורתנו הנעימה", ביטויים שמלמדים על המקום שתפסה התורה הקדושה והאהובה בעולמו. מה הם, אם כן, שלושת העניינים שהם תנאי בסיסי לקבלת התורה? – "האחד הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה". כידוע, ישנם זרעים שכלים ברגע שישנם סביבם מיני עשבים מזיקים, ואור החיים הקדוש אומר שהעצלות היא סוג של עשב שמפסיד את התורה ופוגע בהשגתה. כלומר, זריזות והיעדר עצלות הם עניינים חשובים לעצם קבלת התורה. ואכן, בספר משלי ישנם פסוקים רבים שעוסקים בגנותה של מידת העצלות, וביניהם הפסוקים הבאים:

עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצֵל עֲבָרְתִּי וְעַל כְּרֶם אָדָם חָסַר לֵב; וְהִנֵּה עֵלָה כְּלוֹ קַמְשׁוֹנִים כָּסוּ פְּנֵי חַרְלִים וְגָדָר אֲבָנָיו נִהְרָסָה; וְאַחֲזָה אֲנֹכִי אִשִּׁית לְבִי רְאִיתִי לְקַחְתִּי מוֹסֵר (משלי כד, ל-לב).

מפסוקים אלו משמע ששורש העצלות נעוץ בחוסר תשומת לב ("איש עצל" מקביל ל"אדם חסר לב"), ומכאן העצה לשרש את מידת העצלות המזיקה, המופיעה בפסוק האחרון: "ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר". למה הכוונה בדברים אלו? בעבר

כבר דיברנו על המרחק העצום הקיים בין ידיעתו של האדם, בין ההכרה וההבנה בשכל, ובין ההשבה אל הלב. זהו המרחק שבין "וַיְדַעַת הַיּוֹם" (דברים ד, לט) לבין "וְהִשְׁבַּת אֶל לְבָבְךָ" (שם). החיבור בין הידיעה ללב, ההשבה אל הלב, נעשים על ידי תשומת לב; כשאתה מתבונן בנדרש ממך, כפי שאומר שלמה המלך: "וְאָחֲזָה אֶנְכִי", כשאתה מתבונן ולאחר מכן גם שם לב, כהמשך הדברים: "אֲשִׁית לְבִי", אזי הדברים שאותם אתה יודע גם מחייבים אותך, ואז אתה מבצע אותם הלכה למעשה; אז הדברים לא נותרים ברובד של הידיעה, אלא עוברים לרובד של העשייה בפועל.

לכן שלמה המלך מדגיש בדבריו: "עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי", "עֲבַרְתִּי", אני בעצמי, לא ששמעתי על כך מאחרים, אלא כמו עיני ראיתי את שדהו המזונח של האיש העצל, את הכרם החרב של האיש חסר הלב, וזאת כדי לבחון את תוצאות העצלות, שהרי טוב מראה עיניים ממשמע אוזניים. אז, ממשיך שלמה, ראיתי שכולו עלה קמשונים, ומתוך כך, "וְאָחֲזָה אֶנְכִי" – זו כבר ראייה שיש בה התבוננות, ראייה שאחריה נאמר: "אֲשִׁית לְבִי", כלומר, שמתי ליבי, והיא ההשבה מן הדעת, מן הידיעה, אל הלב, ומתוך כך, אני מבין כמה הדברים שייכים אליי, ולכן אני גם מבין מה זה מחייב אותי, וראייה זו מביאה את האדם לקחת מוסר. ואם כך ינהג האדם תמיד, כך הוא ישרש את מידת העצלות... כי כלל הוא: אין כל תועלת בכך שלאדם יש הכרה או ידיעה, כל זמן שהוא לא שם את הדברים על ליבו! ההכרה והידיעה אינן מחייבות את האדם למעשה ולביצוע; מה שמכוון את האדם לעשייה הן הרגשת הלב ותשומת הלב, ההשבה אל הלב.

הזכרנו בעבר (בשיעור לפרשת בא) שבמכת הברד, אחרי שמושה הזהיר את פרעה מפני המכה, ואמר לו שהרוצה להינצל מהמכה – ייזהר שלא להימצא בשדה, מה שקרה בפועל הוא שרק הירא את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל מחסה הבתים, אבל היו כאלה שהשאירו את המקנה והעבדים בשדה, והם אכן נסקלו למוות בברד הכבד שירד על מצרים. כשהתורה מתייחסת לאותם מצרים שהפקירו את עבדיהם ואת צאנם למות בשדה, היא כותבת: "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דְּבַר ה'" (שמות ט, כא), ויונתן בן עוזיאל תירגם: "וּבְלַעַם דְּלֹא שׁוּיָה לְבִיָּה לְפִתְגָמָא דִּי" (שם). יונתן מבאר שהפסוק כאן מתכוון לבלעם הרשע, אותו בלעם שהייתה לו ידיעה והשגה בעליונים, ועל פי המדרש היה יועצו של פרעה, בלעם שעליו נאמר: "יִדְעַ דְּעַת עֲלִיּוֹן" (כד, טז), זה שביקש: "תַּמֹּת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל" (כג, י), ואף על פי כן נתן עצה איומה לבלק נגד עם ישראל כדי להחטיאו (לא,

טז)! כיצד הדבר אפשרי? איך אדם שיודע דעת עליון יכול להשיא עצה שפלה כל כך? התשובה היא שאצל בלעם הידיעה הייתה מנותקת מהלב; בלעם הוא זה "אֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ", זה שהידיעה לא חלחלה אצלו אל הלב ואל המעשה; כשלא עוצרים בתחנה שנקראת 'תשומת לב', הידיעה, ותהא זו אפילו ידיעה של דעת עליון, לא עוזרת, ואפשר לעשות מעשים נוראים ולתת עצות שפלות ומזיקות.

במסילת ישרים, הרמח"ל מביא את הפסוקים שהבאנו מספר משלי, וכותב עליהם כך:

"עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי וְעַל כְּרֶם אָדָם חָסַר לֵב; וְהִנֵּה עֲלָה כְּלוֹ קִמְשׁוֹנִים כְּסוּ פָּנָיו חֲרָלִים" וגו', "וְאֶחָזָה אֲנֹכִי אֲשִׁית לְבִי, רְאִיתִי לְקַחְתִּי מוֹסֵר" (משלי כד, ל-לא), "מְעַט שְׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת" וגו' (שם ו, י). "בֹּא מִתְהַלֵּךְ רִישְׁךָ" וגו' (שם כד, לד). והנה מלבד פשוטו, אשר הוא אמיתי כמשמעו, שהוא מה שקורה אל שדה העצל ממש, הנה דרשו בו חכמים ז"ל מדרש נאה, זה לשונם (ילקוט): "וְהִנֵּה עֲלָה כְּלוֹ קִמְשׁוֹנִים", שמבקש פירוש של פרשה ואינו מוצא; "כְּסוּ פָּנָיו" וגו', מתוך שלא עמל בהם, הוא יושב ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא, ופורץ גדרן של תלמידי חכמים. מה ענשו של זה? שלמה פירשו: "וּפְרָץ גְּדָר יִשְׁכְּנוּ נְחֹשׁ" (קהלת י, ח). והיינו, כי רעת העצל אינה באה בבת אחת, אלא מעט מעט, בלא שידע וירגיש בה, כי הנה הוא נמשך מרעה אל רעה, עד שימצא טבוע בתכלית הרעה. הנה בתחילה אינו אלא מחסיר הטורח אשר היה ראוי לו, ומזה נמשך שלא ילמוד בתורה ככל הצורך; ומפני חסרון הלימוד, כשיבוא אחר כך ללמוד – תחסר לו ההבנה. והנה אֶלּוּלִי היתה גומרת רעתו בה, כבר הייתה רבה, אך עוד מתרבה והולכת במה שברצותו על כל פנים ליישב הפרשה והפרק ההוא, הנה יגלה בה פנים שלא כהלכה, וישחית האמת ויהפכה, ויעבור על התקנות ויפרוץ את הגדרים, וסופו כליה, כמשפט כל פורץ גדר. אמר שלמה: "וְאֶחָזָה אֲנֹכִי אֲשִׁית לְבִי", התבוננתי על הדבר הזה וראיתי גודל הרע שבו, שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט מעט, ואין פעולתו ניכרת עד המיתה (מסילת ישרים, פרק ו, בביאור מידת הזריזות).

הרמח"ל מבאר שבפשטות, הכתוב במשלי אכן עוסק בעולם החקלאות: אם החקלאי מזניח את השדה שלו ולא טורח לטפל בו כראוי, ברור שהשדה יעלה כולו קמשונים, קוצים

והדרדרים; אכן, השדה החקלאי הוא משל לשדה השכל והתבונה; מכיוון שהעצלות היא תכונה אנושית טבעית, הרמח"ל אומר שאם תלמיד חכם אינו עמל בתורה – זה מה שיקרה לו בשדה החכמה. תלמיד החכמים רוצה לדעת, אלא שהוא לא מטריח את עצמו להבין את הבעיה העומדת לפניו, ומתוך כך הוא מגיע להבנה מוטעית. וכך, הגם שאותו תלמיד חכם עושה את מה שהוא מחויב לעשות, משום שהוא עושה זאת ללא מאמץ אמיתי, ורק כשקל ונוח, לכן הוא עלול להגיע להבנה מוטעית של הבעיה – ומתוך כך לטהר את הטמא ולטמא את הטהור, ח"ו. זה מה שקורה כאשר אדם עושה ופועל, אך לא מתאמץ לחשוב לעומק על מה שהוא עושה ופועל; זה מחיר העצלות. אם כן, זו הסכנה הגדולה לאדם שאינו עוסק בתורה בכל כוחו, ומה שאמר שלמה המלך, "וּפְרִיץ גְדָר יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ", זהו סם המוות שעליו מדבר גם אור החיים הקדוש, כפי שנראה בהמשך.

הרמח"ל מסיים את דבריו בגנות העצלות המזיקה, ואומר:

העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים, והמקראות מן הכתובים, והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו, לפי דעתו המשובשת, להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו. והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו, מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה (מסילת ישרים, שם).

לעצל תמיד יהיו תירוצים, ואפילו תירוצים מהתורה; אלא שהעצל אינו רואה שהתירוצים והטענות שלו לא באים משיקול דעת נכון, אלא הם תוצאת העצלות. במילים אחרות, הוא לא עצל משום שמצא בתורה שיש לנהוג בעצלות, אלא הוא מוצא שכך התורה אומרת לנהוג משום שהוא עצל; לכן הוא "מגלה", במרכאות, שהתורה כאילו אומרת לנהוג כך. זוהי, כמובן, הונאה עצמית; האדם נוטה לרמות את עצמו, והוא חושב שיש לו נימוקים טובים להתנהגותו. אכן, האדם צריך להבין שמקורם של כל אותם טענות ונימוקים הוא העצלות המגונה. בעל "חובות הלבבות" כותב בהקדמה לספרו שהיו לו כמה טעמים שלא לחבר את חיבורו, אך אחרי שחשד שמידת העצלות היא שמביאה אותו לכך, ביטל את כל חשבונותיו וכתב את חיבורו הקדוש.

נחזור לאור החיים, שכתב בהקשר זה:

ולזה תמצא כי כל מקום שיזכרנה ה' לתורה, ידקדק לומר לשון חוזק ואומץ, כמו שנאמר ביהושע: "רַק חֶזֶק וְאַמִּץ מְאֹד לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עֶבְדִּי" (יהושע א, ז), ובעוד מקומות, ובמילים אחרות, ההיפך מהעצלנות, דהיינו זריזות, עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב: "זאת התורה אדם כי ימות" וגו' (במדבר יט, יד), ודרשו ז"ל (ברכות סג, ע"ב) וכו' (שמות יט, ב).

אי אפשר לקנות תורה בישיבה רגל על רגל, בעצלות; קניין התורה בא דרך עמל, וכדברי ריש לקיש בגמרא בברכות: "מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה? – שנאמר: 'זאת התורה – אדם כי ימות באהל'". אין התורה נקנית אלא למי שממית עצמו עליה, ואין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו על התורה. מה פירוש "ממית עצמו"? – פעמים רבות קורה שאחרי שאנחנו מחליטים לשבת בבית המדרש ולעסוק ללא הפסקה בלימוד התורה, או אז מופיע היצר ומציב בפנינו איזו שהיא משימה חשובה, או עניין שלכאורה נראה שאינו סובל דיחוי, ואז אנחנו מפסיקים את הלימוד, ומנחמים את עצמנו ואומרים: נו, מה לעשות, זו משימה שחייבים לעשות. אבל ברגע שהאדם מבין שבשעת הלימוד עליו להמית עצמו באוהלה של תורה, כלומר, להתייחס לעצמו כאילו היה מת ונשמתו עלתה לגנוי מרום – אז הוא מסתכל על כל העניינים הדחופים שנופלים לו בשעת הלימוד מזווית מבט אחרת. זו המשמעות של 'ממית עצמו' על התורה; כשאדם עוזב את הלימוד בעבור צורך כלשהו, עליו לחשוב מה היה קורה אילו הוא היה מת, האם הוא היה יכול לצאת מהקבר ולהוריד את נשמתו בחזרה לעולם, כדי לבצע את המשימה "שאינה סובלת דיחוי" כביכול? ברור שלא, וכך צריך האדם להתייחס לעצמו בשעה שהוא לומד, לחשוב כאילו הוא "מת", ו"להמית" את עצמו באותן שעות הלימוד.

השעות שקבעת ללמוד בהן תורה הן שעות שאין לבטל אותן, גם אם כתוצאה מכך תפסיד עסקה גדולה. ראש ישיבת פורת יוסף, הרב עזרא עטייה זצוק"ל, היה מספר על כך מעשה שהיה בזמנו בעיר חלב שבסוריה. בחלב היה איש ירא ה' בשם רבי אהרון, ששמו הלך לפניו כאיש ישר ונאמן. רבי אהרון זה היה סוחר מומחה באבנים טובות ומרגליות, ובכל יום ויום, לפני שהיה יוצא לעמל יומו, הוא היה קובע עיתים לתורה. לאחר תפילת שחרית הוא היה לומד חוק לישראל בעיון, בהבנת המשנה, הגמרא והזוהר כפי כוחו, ואחר כך היה ממשיך ולומד גם שולחן ערוך בעיון. בתום סדר הלימוד הוא היה חוזר לביתו, סועד את

ליבו בפת שחרית, מברך ברכת המזון, ורק אז, כשהשעה כבר הייתה מאוחרת יחסית, הוא היה יוצא לעבודה בבית מסחרו שבמרכז העיר. אשתו, שלא אהבה שהוא הולך לעבודה בשעה מאוחרת, הייתה מעירה לו על כך, והוא היה משיב לה כי הוא בוטח בה' שבזכות התורה שהוא לומד, יפרנס את ביתו בנחת ולא בצער.

והנה, יום אחד, כשניגש רבי אהרון לפתוח את בית המסחר, הוא מצא שם ערבי אחד מהעיר חברון. הערבי ישב על הארץ ליד החנות של רבי אהרון, וכששאל אותו רבי אהרון לחפצו, ענה לו הערבי: אנא, פתח את חנותך, ואז אגלה לך מה חפצי. לאחר שרבי אהרון פתח את בית המסחר, הערבי נכנס והסיר את התרבוש שעל ראשו. מתוך התרבוש הוא הוציא תרבוש שני, ומתוך החלל שבין שני התרבושים הוציא הערבי מרגלית יקרה. הראה אותה הערבי לרבי אהרון, ושאל אותו למחירה. רבי אהרון הביט היטב באבן היקרה, בחן אותה מקרוב באמצעות זכוכית מגדלת, ולאחר מכן אמר לערבי: מרגלית זו יקרת ערך מאוד, ושוויה הוא יותר ממאה אלף דולר! (בימים ההם, שבהם שער הדולר היה גבוה מזה של ימינו, היה זה סכום נכבד מאוד). אברר אצל חובבי המרגליות שבעיר, אמר רבי אהרון לערבי, אולי יחפצו לקנות את המרגלית, ואשיב לך דבר. בעל המרגלית אמר לסוחר היהודי שהוא מתאכסן במלון פלוני, ושהוא מצפה שרבי אהרון יודיע לו בהקדם אם מצא קונה או לא.

למחרת בבוקר, לאחר שרבי אהרון גמר את קביעותו בלימוד התורה וסיים את סעודתו, הוא קם והלך לבית המסחר שלו. בדרכו עבר על פני המלון הנזכר שבו התאכסן הערבי מחברון, וראה שבפתח המלון יש התקהלות המונית. שאל את הנוכחים לפשר הדבר, והם ענו לו שערבי אחד בא מפלשתינה, והתאכסן במלון במשך שבוע ימים – אכל ושתה, שבע ודשן – ולא שילם ולו דינר אחד. והנה, בליל אמש מת לפתע הערבי מהתקף לב פתאומי, ובעל המלון הגיש קובלנה במשטרה כדי לקבל את שכרו. כדי לסלק את חובו של הערבי שמת, החליט קצין המשטרה המקומית לערוך מכירה פומבית של חפצי המת, ואת הכסף שיתקבל להעביר לבעל המלון.

עמד שם רבי אהרון משתאה, מחריש לדעת ההצליח ה' את דרכו אם לאו. התחיל הקצין למכור את בגדיו ושאר חפציו של הערבי המת, וכשהכריז על מכירת התרבוש, קם רבי אהרון ואמר שהוא מוכן לקנותו בעשרה בישליק (מטבע שערכו נמוך). אדם אחר הוסיף על המחיר הנקוב ואמר שהוא מוכן לקנותו בחמישה עשר בישליק, ורבי אהרון, שידע מה

ערכו האמיתי של התרבוש ומה הוא מכיל, הוסיף על המקח ואמר שהוא מוכן לקנותו בשמונה עשר בישליק. משלא נמצא שם מי שהיה מוכן להוסיף עוד בעבור התרבוש, סיים הקצין את מכירת התרבוש ואמר: אחת, שתיים, שלוש, זכה! שילם רבי אהרון את שמונה עשר הבישליקים לקצין, ולקח את התרבוש לבית המסחר שלו. שם פתח רבי אהרון את התרבוש הכפול ומצא בתוכו את המרגלית היקרה, מכר אותה ונתעשר עושר גדול. הרב עזרא עטייה צוק"ל היה מסיים את הסיפור ואומר שעל כך אמרו חז"ל שהלומד תורה אוכל מפירותיה בעולם הזה, והקצין קיימת לו לעולם הבא. אורך ימים בימינה, ובשמאלה עושר וכבוד.

נחזור לדברי אור החיים הקדוש על דרכי קניין התורה, שממשיך ואומר: "כמו כן, רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתם לומר עסק התורה, השתדלות התורה, ורבים כמוהו", ולכן השתמש אור החיים הקדוש דווקא במונח "התעצמות בעסק התורה" (ויקרא כו, ג-ב), וזאת מכיוון שבעסק צריך כל הזמן להיות זריז, ואדם שיש לו עסק והוא עצלן, מהר מאוד יפשוט את הרגל. את מידת הזריזות הזאת ניתן ללמוד גם מיעקב אבינו, שלמד תורה בבית מדרש של שם ועבר במשך 14 שנים, ובכל אותן שנים לא שכב לישון, אפילו לא על רצפת אבנים. התורה אומרת: "וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָׁם מְרֹאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא" (בראשית כח, יא), ורש"י כתב: "לשון מיעוט: באותו מקום שכב; אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". בואו וראו עד כמה ניתן להתחזק בלימוד התורה והקביעות בה!

וממשיך אור החיים ומבאר את חשיבותה של ההתאמצות בלימוד התורה:

ועיין מה שפירשתי בספרי 'חפץ ה', שחברתי על קצת ממסכתות הש"ס בקטנותי, במאמר רבותינו ז"ל (שבת פח, ע"ב): "למיימינים בה" כו', ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול (שמות יט, ב).

הגמרא במסכת שבת, שאותה מזכיר כאן אור החיים הקדוש, אומרת:

אמר רב חננאל בר פפא: מאי דכתיב: "שָׁמְעוּ פִּי נְגִידִים [כלומר, דברים חשובים ונכבדים] אֲדַבֵּר" (משלי ח, ו)? – למה נמשלו דברי תורה כנגיד [אדם חשוב ומכובד]? לומר לך: מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בו

להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא: למיימינין בה – סמא דחיי [סם חיים]; למשמאילים בה – סמא דמותא [סם מוות, רעל] (שבת פח, ע"ב).

מסביר רש"י: "למיימינים – עוסקים בכל כחם, וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר" (שם), ועל כך כותב אור החיים הקדוש בספרו "חפץ ה'", ספר שחיבר כשהיה בן 36 ובו חידושים על מסכתות ברכות, שבת, הוריות וחולין:

מכאן תוכחת מגולה לפת של תלמידי חכמים אשר לומדים בתענוג... ועוד אני אומר שזהו עצמו אומרו סמא דחיים, דכאשר אינו חש על עצמו להתיש כח פשיטא דלהיות מאמין שהתורה הוא המרפאתו, וכן יהיה, וזהו "סמא דחיי", מה שאין כן מי שחס על עצמו לבל יטרח, מגלה דעתו שאינו מאמין בדבר חז"ל ד"רפאות" וכו' (משלי ג, ה; משנה אבות ו, ז) ולזה נעשית לו כ"סמא דמותא", ותהיה תושיה ומתשתת כחו ויקרב עתו, לכן עצה טובה מהכא גמרינן לה, כי לא עליך המלאכה לגמור, וצריך המעיין לבדוק עד מקום שידו מגעת, ואם ידע דאיכא תלמיד חכם מעיין יותר ממנו בפלפול וסברא, בוא יבוא אצלו לידע עומק הש"ס ומוצאיו ומובאיו ותבוא עליו ברכה, ופשוט (חפץ ה', שבת שם).

כלומר, אם אדם אינו לומד בהתעצמות בעסק התורה ואינו לומד בכל כוחו, התורה הופכת לו לסם המוות, ואם הסברנו לפי רש"י שב"למיימינים בה" הכוונה היא ללומדים שעוסקים בתורה בכל כוחם וטרודים לדעת את סוד התורה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא העיקר, לפי זה ב"למשמאילים בה" הכוונה היא ללומדים שלא עוסקים בתורה בכל כוחם ואינם טרודים לדעת את סוד התורה, כמי שמשתמש בידו הכהה והחלשה שאינה עיקר, ולהם התורה היא סם המוות.

נחזור לאור החיים על התורה, שמסכם את העיקר הראשון מעיקרי ההכנה לקבלת התורה:

וכנגד זה אמר הכתוב: "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים", לא בא להודיע מקום שממנו נסעו, שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידיים [כלומר, שעזבו את העצלות, שאז יש מקום לקבל את התורה], כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (בכורות ה, ע"ב) בפסוק: "וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם"

(שמות יז, ח) – ברפיון ידים, עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומרו: "וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי" (שם יט, ב).

אם כן, העיקר הראשון הוא המאמץ בעסק התורה, והפכו: העצלות בעסק התורה; כדי לקבל את התורה נדרשו בני ישראל לנסוע מרפידים, מהתכונה המזיקה של רפיון הידיים והעצלות, ואז הם יכלו להגיע למדבר סיני – כדי לקבל שם את התורה.

1. מידת הענווה

ממשיך אור החיים הקדוש ועוסק בעיקר השני מעיקרי ההכנה לקבלת התורה:

וענין ב' הוא השפלות והענווה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר (עירובין נד, ע"א), וכנגד זה אמר: "וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבָּר", פירוש: לשון שפלות וענווה, כמדבר שהכל דורכים עליו (שמות, שם).

העיקר השני לקבלת התורה הוא הענווה. מי שיש בו גאווה לא יכול לקבל תורה; הענווה היא תנאי שבלעדיו לא ניתן לזכות לתורה. וכך מפורש בגמרא שאותה מצטט אור החיים הקדוש: "אמר רב מתנה: מאי דכתיב: 'וּמִמִּדְבַר מִתְנַה' (כא, יח)? אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו – תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו – אין תלמודו מתקיים בידו" (עירובין נד, ע"א). מכאן שכשאין ענווה, אין אפשרות לקבל את התורה – וכך מפורש גם במדרש: "וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי", אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר: 'בְּמִדְבַר סִינַי' (במדבר רבה א, ז). גם כאן המדבר הוא סמל לענווה. ישנם עוד מאמרי חז"ל בעניין, ובכל אופן, מה שברור הוא שהענווה היא תנאי עיקרי לקבלת התורה ולקניין התורה.

עד כמה חשובה היא מידת הענווה לקבלת התורה? – בכך עסק הרב שמואלביץ זצ"ל, שהיה ראש ישיבת מיר, כשאמר:

צא ולמד עד כמה חשובה מידת הענווה לקבלת התורה ממעשה דהלל ובני בתירא, המובא בגמרא פסחים (סו, ע"א), שנתעלמה הלכה מבני בתירא, והורה להם הלל הלכה זו, והושיבוהו להלל בראש ומינהו נשיא עליהם, והתחיל מקנטרן בדברים. אמר להם: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם? עצלות שהייתה

בכם, שלא שמתם שני גדולי הדור, שמעיה ואבטליון. ומיד לאחר מכן שאלוהו שאלה אחת – ונתעלמה ממנו. ואמרו חז"ל על כך (שם, ע"ב): "כל המתיהר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת הימנו, מהלל". הלל היה בתכלית הענווה, כמאמרם ז"ל (שבת, ל, ע"ב): "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל", וכל כוונתו לא הייתה אלא להוכיחם על שלא שמשו את גדולי הדור, כשנמצא בדבריו חוט השערה של הפך ענווה, גרם לו הדבר לשכוח הלכה שהייתה בידו כבר (שיחות מוסר, שערי חיים, עמ' קנא).

כשהלל הזקן, שהיה עניו ביותר, סטה מעט שבמעט ממידת הענווה – מיד הוא שכח מעט מן התורה שקיבל, ולא ידע לפסוק הלכה לשואלים. עד כדי כך! לכן התורה נתנה לנו דווקא על ידי משה רבנו, שעליו מעידה התורה שהיה עניו מאוד: "וְהָאִישׁ מִלְּשָׁה עָנִי מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (יב, ג). אך מלבד חשיבותה של הענווה, משה רבנו גם מלמד אותנו שיש לנהוג בענווה כלפי כולם. יש הטועים לחשוב שיש לנהוג בענווה רק כלפי בני אדם חשובים, אך האמת היא שהענווה היא מידה שבה יש לנהוג כלפי כל אדם, ובפרט כלפי אלו שכביכול נמצאים בשולי החברה, כלפי עובד הניקיון או הסדרן בסופר. איך אתה מסתכל עליהם? האם אתה מתנשא מעליהם ומתגאה בעצמך, ח"ו, או שאתה נוהג כלפיהם בענווה? – משה רבנו מלמד אותנו שחובה עלינו לנהוג בענווה כלפי כל אדם. על ענוותנותו של משה אומרים חז"ל (חולין פט, ע"א), שגדול הנאמר במשה יותר מהנאמר באברהם ודוד, שכן באברהם נאמר: "וְאָנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר" (בראשית יח, כז), בדוד נאמר: "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהילים כב, ז), ואילו במשה נאמר: "וְיִנְחֶנּוּ מֶה" (שמות טז, ז). במה "וְיִנְחֶנּוּ מֶה" של משה גדול מדברי הענווה של אברהם ודוד? – במושא של האמירה! כשאברהם אמר: "וְאָנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר", הוא אמר זאת כלפי הקב"ה; גם דוד, כשאמר: "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ", אמר זאת כלפי הקב"ה; לעומת זאת, כשמשה אמר: "וְיִנְחֶנּוּ מֶה", הוא אמר זאת כלפי העם, וזו תכלית הענווה, כשהאדם נוהג בענווה לא רק כלפי החשובים שבעם אלא כלפי כל אדם, ובכלל זה הפשוטים שבפשוטים. זו הענווה הנדרשת כדי לקבל את התורה!

מעניין שהיום שבו בני ישראל באו להר סיני כאיש אחד בלב אחד, דבר שיכול לקרות רק כשיש ענווה, היה ראש חודש סיון. ומדוע? משום שראש חודש סיון חל ביום ה-45 לעומר, 45 כמניין "מֶה", וזה מה שאמר משה: "וְיִנְחֶנּוּ מֶה". ומתוך הענווה של "וְיִנְחֶנּוּ מֶה", יכלו

לבוא אל ההר כאיש אחד בלב אחד, ביום שהוא מ"ה. ויותר מזה, בפרק ח של תהילים כתובה המילה "מָה" פעמיים: פעם אחת בפסוק ב: "ה' אֲדַנְיָנוּ מֶה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ", ופעם שנייה בפסוק ה: "מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וּבְנֵי אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ". מ"ה בגימטרייה 45, ופעמיים 45 עולה 90. כל יהודי צריך שיהיו לו שני "מָה" בהישג יד: מצד אחד, ה"מָה" של גדלות הקב"ה: "ה' אֲדַנְיָנוּ מֶה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ", ומצד שני, ה"מָה" של קטנות האדם: "מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ". אותם שני "מָה", העולים בגימטרייה 90, מרמזים על רעיון זה בדרך נוספת. הגמרא בפסחים (סח, ע"ב) אומרת ש"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לְכַסֵּי" (כט, לה), כלומר, שחג השבועות צריך להיות "חציו לה" וחציו לכם". לְכַסֵּי בגימטרייה עולה 90, או: פעמיים "מָה" – וכך שבועות "חציו לה" – דהיינו, מצד גדלות הבורא של "מָה אֲדִיר שְׁמֶךָ"; ושבועות "חציו לכם" – מצד קטנות האדם של "מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ". כך נכנסים לשבועות עם ענווה, ובאמצעות מידה זו אפשר להחזיק אחד את השני, וכך לבוא יחד אל הר סיני כדי לקבל את התורה, כאיש אחד בלב אחד.

חשיבותה של הענווה היא גם הסיבה לכך שהקב"ה בחר להשרות את שכינתו דווקא על הר סיני, ולא על שאר ההרים, וכפי שאומרת הגמרא:

הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה. אמר רבי יוסף: לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני... כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר: "מִלְשָׁנִי בִסְתֵר רָעוּהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית גְּבַה עֵינָיִם וַרְחַב לִבָּב אוֹתוֹ לֹא אוֹכַל" (תהילים קא, ה), אל תקרי "אותו" אלא 'אתו' – "לא אוֹכַל" (סוטה ה, ע"א).

אם כן, העיקר היסודי השני לקבלת תורה הוא מידת הענווה.

ז. לימוד באחדות

נחזור לקטע האחרון בדברי אור החיים הקדוש, שעוסק בעיקר השלישי לקבלת התורה:

וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים, לא שיהיו בד בבד, שעליהם אמר הכתוב (ירמיהו נ, לו): "תָּרַב אֶל הַבְּדִים" (תענית ז, ע"א), אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה, ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר: "וַיִּחַן שָׁם

יִשְׂרָאֵל" – לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה (שמות יט, ב).

מכאן נלמד שכאשר כמה בני אדם לומדים יחד, הם צריכים להיזהר שהלימוד לא יהיה מתוך פירוד לבבות, ח"ו, אלא ילמדו כולם יחד באחדות, בדיבוק חברים, בהתחברות זה עם זה ובלב שלם. כך הלומדים יהיו ראויים לקבל את התורה יחד. אור החיים הקדוש אומר שעניין יסודי זה נלמד מהמילים "וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל" (שמות, שם), וידוע גם מה שכתב רש"י על מילים אלו, שבאותה שעה בני ישראל היו "כאיש אחד בלב אחד" (שם). ובאמת, ביום זה, בראש חודש סיון, כאשר בני ישראל הגיעו למרגלות הר סיני, זו הייתה הפעם הראשונה שבה הם היו במדרגה גבוהה כזו של אחדות, שהרי כל שאר החניות שלהם היו במחלוקת ותרעומת, כפי שממשיך וכותב רש"י (שם). כלומר, דווקא ביום זה זכו בני ישראל לאחד היסודות החשובים של קבלת התורה, יסוד האחדות, ומדרגה זו הייתה גבוהה כל כך, עד שדבר זה נחשב כעצם קבלת כל התורה כולה. כפי המעשה הידוע המובא במסכת שבת (לא, ע"א), על אותו גר שבא להלל הזקן וביקש שיגיירנו על רגל אחת, והשיב לו הלל: "דעלך סני – לחברך לא תעביד, זו כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור" (כלומר, מה ששנאו עליך – אל תעשה לחברך, זו כל התורה כולה, והשאר פירוש הוא, לך ולמד). כלומר אם אתה יודע את היסוד הזה, הרי שהשגת את כל התורה ואתה כמי שקיבל את התורה כולה.

רעיון זה מונח גם ביסוד התשובה לשאלה הידועה על בעל ההגדה. בהגדה נכתב: "אילו קירבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה – דיינו", והשאלה היא איזו תועלת הייתה צומחת לישראל בהגעתם להר סיני, אם לא היו מקבלים את התורה, תועלת שעליה לבדה ניתן לומר "דיינו"? והלא לשם מה הגיעו להר סיני אם לא כדי לקבל עליו את התורה? ואם היו בני ישראל מגיעים להר ולא מקבלים את התורה, העיקר היה חסר, לכאורה! ואם כן, מדוע די בקרבה להר סיני לבדה כדי לומר "דיינו"? והתשובה היא שבעצם ההתקרבות אל ההר, גם ללא קבלת התורה, הייתה מעלה מיוחדת – שכן ביום ההגעה להר סיני זכינו למדרגה הגבוהה של "כאיש אחד בלב אחד", ובכך כאילו קיבלנו את התורה, שאהבת ה'עמים ודיבוק החברים הם יסוד לקבלת התורה, כפי שאמר הלל לגר.

השאלה השלישית של אור החיים הקדוש הייתה: למה צריכה התורה לכתוב שבני ישראל חנו במדבר? והרי ברור שאם הם הגיעו למדבר, הם גם חנו במדבר! – והתשובה עכשו

ברורה: לא מדובר בחנייה פיסית, אלא בחנייה רוחנית, בחנייה של אחדות – כאיש אחד בלב אחד. לכן התורה מציינת זאת במפורש, כי התורה לא באה לספר כאן את דרך המסעות ואיפה חנו בני ישראל, אלא לומר לכל אחד ואחד מאיתנו: אתה בדרך לחג השבועות, אתה בדרך למתן תורה, וכדי לקבל את התורה אתה חייב בשלוש הכנות: א. לא להיות עצלן; ב. להיות עניו ולדבר כשווה בין שווים; ג. להיות חלק מהציבור ולהיות בדיבוק חברים יחד עם שאר עם ישראל.

ח. תפילה על התורה ומעלת התהילים

חלק חשוב מאוד בהכנה הנדרשת לקראת מתן תורה הוא התפילה. עלינו להתפלל לקב"ה שתהיה הצלחה בקבלת התורה וביראת שמיים, וכך כתב בנידון השפת אמת בשם חידושי הרי"ם: "ענין קריאת רות בשבועות שמעתי ממורי זקני ז"ל, כי הוא לחבר תורה ותפלה כו', כי דוד המלך ע"ה כתיב ביה: 'וְאַנְי תְּפִלָּה' (תהילים קט, ד)" (במדבר, לשבועות תרמ"ג). כלומר, בשבועות, חג מתן תורה, קוראים דווקא את מגילת רות, שמספרת על ראשית השושלת שממנה יצא דוד המלך, שמייצג את כוח התפילה, כדי לחבר את התפילה עם התורה; החיבור בין שבועות ובין מגילת רות, בין חג מתן תורה ובין דוד המלך, האדם שכולו תפילה, מלמד אותנו שאי אפשר לתורה בלי תפילה, ואי אפשר לתפילה בלא תורה. אך יש כאן גם יותר מזה. אני רוצה לשתף אתכם, הקוראים, בחידוש נפלא: השבוע שבו קוראים את פרשת במדבר הוא השבוע האחרון של ספירת העומר, השבוע ששייך לספירת המלכות; והיום (שבו ניתן השיעור) הוא היסוד שבמלכות. המלכות מרמזת על מלכות בית דוד, והיסוד – על התפילה. כך, המלכות של דוד מתאחדת עם כוח התפילה שלו, שכן כפי שראינו בדברי השפת אמת, דוד המלך אומר על עצמו בתהילים: "וְאַנְי תְּפִלָּה". התפילה הזו, התפילה המתמשכת שהופכת להיות חלק מהאני של האדם, היא דבר שהקב"ה לא רוצה שנפסיק; ה' רוצה שנמשיך להתפלל גם כאשר נראה לנו שהמצב טוב יותר, גם כשנראה שאין צרות ואין קושי. הקב"ה רוצה לשמוע את התפילות, אותן תפילות שהתפללנו כשהייתה צרה, גם בשעה שנראה לכאורה שהמצב טוב יותר! ואם אנחנו לא משמיעים תפילות בעת שלווה, הקב"ה עלול להחזיר אלינו את הצרה – כדי שנשוב ונתפלל! – ראו מה נאמר על כך במדרש:

כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם – התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, שנאמר: "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם" וגו' "וַיִּצְעֲקוּ" (שמות ב, כג), מיד: "וַיֵּרָא אֶל־לְהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, כד), התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת, ולא היו רוצין. מה עשה? גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר: "וּפְרָעָה הִקְרִיב" (שמות יד, י), מיד: "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'" (שם), באותה שעה אמר הקב"ה: לכך הייתי מבקש, לשמוע קולכם, שנאמר: "וַיִּוְנְתִי בְּחֲגוּי הַסֵּלַע" (שיר השירים ב, יד), 'השמיעני קול' אינו אומר, אלא "השמיעני את קולך" (שם), אותו הקול שכבר שמעתי במצרים, לכך כתיב: "השמיעני את קולך" (שמות רבה כא, ה).

והשפת אמת כתב גם הוא על הקשר היסודי שבין התפילה ובין דוד המלך:

בפסוק "שִׁמְעֵה קוֹל יְהוָה" (דברים לג, ז), רמז לדוד המלך ע"ה, נעים זמירות ישראל, ומה שאמר: "וְאֵל עֲמֹו תְּבִיאֲנֹו" (שם), שנעשה מבקשות שלו ספר תהלים, שהוא עמוד גדול להמחזיקים בו להיות נושע בו, אחר כך מצאתי במדרש תהלים (סימן יז, קב) דורש "קוֹל יְהוָה" על דוד המלך ע"ה, עיין שם (ליקוטים, פרשת וזאת הברכה).

אין המקום בשיעור זה לעסוק בהרחבה בכוחה של אמירת תהלים, ובכל זאת אביא דבר אחד מדברי הנועם אלימלך שהוא פחות ידוע. רבי אלימלך מליז'נסק, שהיה מתלמידיו הבולטים של המגיד ממזריטש, ותלמיד תלמידו של הבעש"ט, מצויף בתחילת דבריו את השאלה שמתעוררת כאשר התפילה פועלת את פעולתה:

"שִׁירוּ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְּלוּ בְּקֹהַל חֲסִידִים" (תהילים קמט, א). יש להשיב כהלכה לאותן שאינם יודעים האיך נענה אדם בתפלה, בהתפללו על חולה והוא נתרפא, [ואותם אנשים מקשים:] הרי הוא כמו השתנות חלילה אצל הבורא הפשוט האמיתי! (נועם אלימלך, ליקוטי שושנה).

האם הקב"ה משנה את דעתו בגלל שהאדם התפלל? – משיב הנועם אלימלך:

אך העניין הוא באמת [ש] "מפי עליון לא תצא הרעות" (איכה ג, לח), רק האדם הוא מקושר בכל העולמות, ומחמת חטא הוא נפסק מהקשר עליון, ונופל בעניין חולי רע, רחמנא ליצלן (שם).

נועם אלימלך אומר שכל יהודי מקושר עם הקב"ה! "א-להי, נשמה שנתת בי", זה יסוד הקשר שלנו עם ה'. יש בנו חלק אלוקי. ובכל זאת, כשאדם חוטא הוא מנתק את הקשר, ואז באות על האדם צרות וחולי, ואז מגיעה התפילה ופועלת את פעולתה – כשהיא קושרת מחדש בין האדם וה':

ואחר שבא הצדיק ומתפלל, הוא מקשר את האדם הזה בשרשו כבתחילה, ולכן נקראת תפילה, כי תפילה הוא מלשון התקשרות, כמו "נפתולי" כו' (בראשית ל, ח), ונמצא ממילא מתרפא. ולפעמים אין מועילו תפלה חלילה, כי יש עליו קטרוג חלילה, ואז צריך לקשרו בעולם הגדול הנקרא תהלה, כי תהלה הוא מלשון "עטישתיו תהלה אור" כו' (איוב מא, י), כי שם הוא רק אור גדול, ואין כח בדין לקטרג שם, והוא רחמים גמורים ושם נמתק הכל. ולכן נקראים שירי דוד מלכנו תהלים, שיכולין לפעול על ידם הכל ואין שטן ואין פגע רע (שם).

הנועם אלימלך אומר שהיכן שלא מועילה תפילה – שם מועילה אמירת תהלים! שם זה עולם אחר, אין קטרוג, אין פגע, אין שטן: "וזהו 'שירו לה' כו' תהלתו בקהל חסידים", מסיים הנועם אלימלך, "פירוש: עניין התהלה הוא ביד החסידים המתחסדים עם קונם". אלו הימים האחרונים של ספירת המלכות, של דוד המלך, ולכן עלינו להמשיך להתפלל. הקב"ה רוצה לשמוע את הקול שלנו, ובימים אלו, של השבוע האחרון לספירת העומר, השבוע ששייך למלכות, צריך להתחזק בתפילה, ולהיות בבחינה של "ואני תפלה", שזה דוד המלך; וכן יש להתחזק באמירת התהלים, שיש לה משמעות בכל ימות השנה, ובפרט בימים אלו של ספירת המלכות הרומזת לדוד המלך, נעים ומירות ישראל.

ט. סיכום

כפי שראינו בשיעור, העבודה הרוחנית המרכזית של ימי ההכנה לקראת מתן תורה היא העבודה של ההתקרבות אל הקודש והמשך העלייה בהר' לקראת חג השבועות. מכל מה שלמדנו בשיעור עולה כי אנחנו חייבים להכין את עצמנו הכנה נכונה לקראת קבלת התורה

בשבועות. וכדי שח"ו לא נרגיש שאנחנו מוכנים ואין עוד מה לעשות, יש לטרוח ולעמול רבות, ובמיוחד בעסק התורה, שכפי שאמר אור החיים הקדוש, הוא אחד מ"שלושה עניינים [ש] הם עקרי ההכנה לקבלת התורה" (שמות יט, ב), לצד העבודה על מידת הענווה ודיבור החברים; כך נהפוך לכלי שיכול לקבל את הברכה וההארה המתעוררת בימים אלו ממש, ימי ההכנה לקראת קבלת התורה, ובמיוחד ביום חג השבועות עצמו, יום קבלת התורה.

הענווה ודיבור החברים חורזים את מה שלמדנו בתחילת השיעור מן המדרש על הדגלים והמלאכים; ראינו עד כמה חשוב להיזהר שההתעלות הרוחנית שלנו לא תבוא על חשבון האחר, שחש וחלילה לא נדחוף אדם אחר ממקומו כדי להתקרב אל הקודש; יש להתקדם במעלות הרוחניות, אך דווקא מתוך כבוד למקומו של הזולת ודווקא מתוך הכרת המקום שבו אנו נמצאים – ממש כמו המלאכים שירדו עם ה' על הר סיני, ש"אין שום מלאך היה משתוקק למקום חבירו ולא דחק את חבירו לכנוס למחיצתו", כפי שכתב בעל ה"מאור ושמש", על אף שכולם השתוקקו להתקרב אל הקודש. הכרת מקומו של האדם מרכזית גם בלימוד התורה של האדם, שכן, כפי שראינו שכתב הרב קוק, כאשר האדם מכיר את התחום שלו בתורה ולומד במקום שליבו חפץ – הדבר מבטיח שאותו אדם יתקדם בלימוד התורה והיראה.

שני אלו הם יסודות חשובים בהכנה ללימוד התורה ועבודת ה': האחד, בעקבות המאור ושמש, כאמור, הוא החובה לדעת את מקומו הרוחני, לבלתי דחוק ודחוף את חברנו; השאיפה אל הקדושה אמורה להתחשב בקיומו של חברנו, ולא ייתכן מגע אמיתי עם הקודש כאשר האדם המתעלה לא מתחשב במקומו של החבר; היסוד השני, בעקבות דברי השפת אמת והרב קוק, הוא הצורך לזהות את המקום הייחודי שלנו בעבודת ה' ובלימוד התורה. לכל אחד אות מיוחדת בתורה, חלק מיוחד משלו, ועליו לזהות אותם ולדבוק בהם. זהו המפתח להצלחה בתורה וביראת שמיים.

נתפלל לבורא עולם שיעזור לנו לעורר את לבנו לאהבה וליראה אותו, ויטע בנו את ההשתוקקות לקבלת התורה, כפי שהיה בזמן שבני ישראל הגיעו להר סיני – וכדברי אור החיים הקדוש: "הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק ושמחו שמים וארץ" (שמות, שם); ונתפלל לפני הקב"ה שתתקיים בנו התפילה: "וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ וְדַבַּק לְבָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ", אמן, כן יהי רצון.